

KONIŞMENTONUN HUKUKİ İLİŞKİYİ BELİRLEME İŞLEVİNİN İKİ BOYUTU VE BU İŞLEVIN ÖZELLİKLE FOB SATIŞLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*NİL KULA DEĞİRMENCİ**

ÖZET

Denizyolu ile eşya taşımacılığında sıklıkla kullanılan bir taşıma belgesi olan konişmento, oldukça önemli işlevleri haizdir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 1237/1. maddesi uyarınca düzenlendiği gibi, konişmentonun bu önemli işlevlerinden biri; taşıyan ile konişmento hamili arasındaki hukuki ilişkilerde esas alınmasıdır. Bu işlev, konişmento hamili ile taşıtanın farklı kişiler olmalarına ya da aynı kişi olmasına göre iki boyutlu olarak tahlil edilmelidir. Nitekim aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca, taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki ilişkilerde navlun sözleşmesinin esas alınacağı düzenlenmekte ve bu durum, konişmento hamili ile taşıtanın aynı kişi olabileceği durumlarda (FOB satışlarda) esas alınacak belgenin tespiti gerekliliğini doğurmaktadır. Çalışmanın amacı, konişmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevinin iki boyutuna işaret etmek ve özellikle konişmento ile navlun sözleşmesi hükümlerinin her ikisinin uygulanmasına cevaz veren ikinci boyutu 6102 sayılı TTK kapsamında değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: *Konişmento, Türk Ticaret Kanunu, Navlun Sözleşmesi, Hukuki İlişki*

ABSTRACT

Bill of lading which is frequently used in maritime freight transportation, has important functions. One of the important functions of bill of lading, as regulated in the 6102 numbered Turkish Commercial Code (TCC) article 1237/1, is its consideration in the legal relationships between carrier and its holder. This function should be evaluated in dual dimensions, based on the attribution of holder of bill of lading and shipper titles to different people or the same person. Whereas the second paragraph of the referred article regulates the consideration of freight agreement in the legal relationships between carrier and shipper and this situation endangers the requirement of determination of applicable document in case when the holder of bill of lading and shipper titles are attributed to the same person (FOB sales). The aim of the study is to point the dual dimensions of the legal relationship determination function of bill of lading and evaluate especially the second dimension of this function which provides the application of bill of lading and freight agreement together in the concept of 6102 numbered TCC.

Key Words: *Bill of Lading, Turkish Commercial Code, Freight Agreement, Legal Relationship*

* Araştırma Görevlisi, Dr., .Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü.

GİRİŞ

Konişmento denizyolu ile eşya taşımacılığı için oldukça önemli bir taşıma belgesidir. Tarihsel süreçte konişmento, önceleri eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını gösteren bir makbuz niteliğindedir, zaman içerisinde taraflar arasında yapılmış navlun sözleşmesini ispat eden bir belgeye ve son olarak içinde yazılı olan eşyayı temsil eden hamiline söz konusu eşya üzerinde tasarrufta bulunma hakkını veren bir emtia senedine dönüşmüştür¹.

Konişmentoya gerek mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) gerekse 6102 sayılı TTK'nın ilgili hükümleri uyarınca önemli işlevler atfedilmiştir. Bu işlevler genel olarak; taşıma tarafları arasındaki hukuki ilişkiyi belirleme işlevi, taşınmak üzere teslim alınan veya gemiye yüklenen eşyayı tespit etme işlevi ve eşyayı temsil etme işlevi olarak belirtilebilmektedir. Çalışmada konişmentonun taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi belirleme işlevi, özellikle FOB satışlar açısından değerlendirilerek, 6102 sayılı TTK'nın 1237. ve ilgili diğer maddeleri uyarınca incelenecektir.

6102 sayılı TTK'nın "Hukuki İlişkiyi İspat" başlıklı 1237. maddesinin birinci fıkrası taşıyan ile konişmento hamili arasındaki hukuki ilişkilerde konişmentonun esas alınacağını düzenlerken², aynı maddenin ikinci fıkrası taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki ilişkilerde navlun sözleşmesi hükümlerine bağlı kalınacağını düzenlemektedir³. Konişmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevinin, konişmento hamili ile taşıtanın farklı kişiler olmaları ya da aynı kişi olması durumları açısından iki boyutlu olarak tahlil edilmesi gerekmektedir. Nitekim (i) CIF satışlarda görülebileceği gibi, konişmento hamili ile taşıtanın farklı kişiler olmaları durumunda, 6762 sayılı TTK'da konuya ilişkin açık hüküm de bulunmadığından, konişmentoda navlun sözleşmesine yapılan atıfların (*incorporation*) sözleşmeye taraf olmayan konişmento hamillerine uygulanabilirliği ve (ii) FOB satışlarda görülebileceği gibi, konişmento hamili ile taşıtanın aynı kişi olması durumunda ise navlun sözleşmesi ile konişmento hükümlerinin birlikte uygulanabilirliği önemli Yargıtay kararlarının ve doktrinsel tartışmaların konusu olmuştur.

¹ **Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm:** "Konişmentoya Bağlanan Eşya Üzerindeki Aynı Hakka Uygulanacak Hukukun Tespiti" (Ankara Barosu Dergisi. 2008, S. 66(2), s. 57-73).

² 6762 sayılı TTK'nın 1110/1. maddesinde bu hükme paralel olarak ancak 'konişmento hamili' yerine 'gönderilen' kavramı kullanılarak; "taşıyan ile gönderilen arasındaki hukuki münasebetlerde konişmento esas tutulur" denilmektedir.

³ 6762 sayılı TTK'nın 1110/4. maddesinde bu hükme paralel olarak; "taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki münasebetler navlun mukavelesinin hükümlerine bağlı kalır" denilmektedir.

Çalışmada konunun özellikle ikinci boyutuna dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Nitekim konişmento hamili ile taşıtanın aynı kişi olması durumunda, 6102 sayılı TTK'nın 1237. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları uyarınca taşıyan ile bu kişi arasındaki ilişkiye hem konişmento hem de navlun sözleşmesi hükümleri uygulanabilecek, bu belgelerin hükümlerinin çatışması durumunda ise dikkate alınacak belgenin, 6762 sayılı TTK'nın dolaylı atıf mekanizmasının aksine, 6102 sayılı TTK ile düzenlenmemiş olması sorun yaratabilecektir. Bu doğrultuda çalışmada; konişmento yasal ve doktrinsel anlamda tanımlanmakta, konişmentonun işlevleri sınıflandırılmakta, konişmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevi CIF ve FOB satışlar açısından iki boyutlu olarak incelenerek, 6102 sayılı TTK lafzında müphem bırakıldığı düşünülen ikinci boyut, 6762 sayılı mülga TTK uygulaması da dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

1. KONİŞMENTONUN TANIMI VE İŞLEVLERİ

Konışmentonun işlevlerinin ve özellikle “hukuki ilişkiyi belirleme” işlevinin irdelenmesinden önce, tanımının kısaca incelenmesi gerekmektedir. Nitekim konişmentonun yeknesak olarak kabul edilmiş bir tanımının bulunmaması, belgenin sahip olduğu işlevlerin kapsamının belirlenmesi noktasında çelişkilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır⁴.

A. Konışmentonun Tanımı

Konışmento, taşıyan veya onu temsilen kaptan tarafından tek taraflı olarak düzenlenen ve eşyanın taşınmak üzere teslim olduğu ikrarını (taşındıktan sonra) varna limanında senedin hak sahibi görünen hamiline, senedin iadesi karşılığında aynen teslim edileceği taahhüdünü ihtiva eden kıymetli bir evraktır⁵. Eşyanın denizyolu ile taşınmasına ilişkin olarak taşıyanın kendisi tarafından ya da onun adına tanzim edilerek imzalanır ve taşıyan ile bu yük-

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Schmitz, Torsten**: “*The Bill of Lading as a Document of Title*” (Journal of International Trade Law and Policy. 2011, S. 10(3), s. 255-280).

⁵ **Çağa, Tahir** ve **Kender, Rayegan**: *Deniz Ticareti Hukuku, Navlun Sözleşmesi*, İstanbul 2004, s. 65. Türk öğretisinde yer verilen diğer konişmento tanımları için bkz. **Akıncı, Sami**: *Deniz Hukuku Navlun Mukaveleleri*, İstanbul 1968, s. 188; **Okay M., Sami**: *Deniz Ticareti Hukuku II*, İstanbul 1971, s. 44; **Tekil, Fahiman**: *Deniz Hukuku*, İstanbul 2001, s. 253; **İzveren, Adil / Franko, Nisim** ve **Çalık, Ahmet**: *Deniz Ticaret Hukuku*, Ankara 1994, s. 212-213; **Öztan, Fırat**: *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara 1997, s. 1470 - 1471; **Ülgener, Fehmi**: *Çarter Sözleşmeleri*, İstanbul 2000, s. 497.

lerin denizyolu ile taşınması konusunda anlaşılan ve genelde taşıyan olarak nitelendirilen kimseye ibraz edilir⁶.

Konişmento, uluslararası hukuk normlarında ender olarak tanımlanmaktadır. Lahey Kuralları olarak da adlandırılan 1924 tarihli “Konişmentoya Müteallik Bazı Kaidelerin Tevhidi Hakkındaki Milletlerarası Sözleşme” (*International Convention for the Unification of Certain Rules of Law relating to Bills of Lading*) ile bu sözleşmenin tadilini gerçekleştiren ve kısaca Lahey / Visby Kuralları olarak da adlandırılan “1968 Brüksel Protokolü ile Lahey Kuralları’nın Tadili Sözleşmesi” (*The Lahey Rules as Amended by the Brussels Protocol 1968*) konişmento tanımına yer vermemektedir. Bu durumun, bu sözleşmelerin konişmentoya verdikleri önem ile paralellik taşımadığı düşünülmektedir. Nitekim Türkiye’nin de 04.01.1956 tarihinden bu yana taraf olduğu Lahey Kuralları, 10. maddesinde sözleşme hükümlerinin herhangi bir taraf devlette düzenlenen tüm konişmentolara uygulanabileceğini belirtmekle, sözleşmenin uygulanabilirliğini konişmento düzenlenmesi şartına bağlamaktadır. Dolayısıyla bu kurallar, sadece konişmento düzenlenerek yapılan uluslararası taşımalarla ilgili olup, charter partilere uygulanamamaktadır⁷. Bunun yanı sıra, Treitel⁸, Mitchelhill⁹ ve Bridge¹⁰,in de dikkat çektiği gibi, Lahey Sözleşmesi’nin; 3/3. maddesi taşıyan ya da kaptanın ya da taşıyanın acentesinin taşıtanın talebi üzerine konişmento düzenleme yükümlülüğüne ve 3/4. maddesi ise taşıyanın temiz konişmentosunun eşyanın işaretlerinin, sayısının ve durumunun belirtildiği şekilde teslim alındığına ilişkin ilk görünüş delili oluşturduğuna yer vermektedir. Bu maddeler de Lahey Kuralları uyarınca konişmentoya atfedilen derin önemi göstermektedir.

21.12.1979 tarihinde Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişim Konferansı (UNCTAD) tarafından hazırlanarak 24.02.1992 tarihinde yürürlüğe giren ve kısaca Hamburg Kuralları olarak da adlandırılan “Yüklerin Denizyolu ile Taşınmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” (*United Nations Convention On The Carriage of Goods By Sea*), 1/7. maddesinde konişmentoyu tanımlamıştır. Denizyolu ile uluslararası eşya taşımacılığını düzenleyen bu

⁶ **Treitel, Guenter:** “*Overseas Sales in General*”, **Guest, Anthony** (edt): Benjamin’s Sale of Goods, (s. 1132 – 2014), Londra 2006.

⁷ **Yazıcıoğlu, Emine:** “*Uluslararası Deniz Taşımalarında Uygulanacak Kural Sorunu*”(Deniz Hukuku Dergisi, Gündüz Aybay Anısına Armağan. 2002, S. 1-4, s. 45 vd).

⁸ **Treitel**, s. 2006.

⁹ **Mitchelhill, Alan:** *Bills of Lading: Law and Practice*, Chapman and Hall, Londra 1982, s. 7.

¹⁰ **Bridge, Michael:** *The International Sale of Goods, Law and Practice*, Oxford 2007, s. 180.

sözleşme, selefleri Lahey ve Lahey / Visby Kuralları gibi, hükümlerinin uygulama alanını konişmentoya endekslemekten kaçınsa da, diğer yandan konşimentoyu şu şekilde tanımlamaktadır¹¹:

“Konişmento taşıma sözleşmesini tevsik eden, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren bir senettir ki, taşıyan eşyayı, ancak bu senedin iadesi karşılığında teslim etmekle yükümlüdür.”

Denizyolu ile uluslararası yük taşımacılığını düzenleyen en güncel norm olma niteliğini haiz olan ve 23.09.2008 tarihinde Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komitesi (UNCITRAL) tarafından hazırlanarak kısaca Rotterdam Kuralları olarak adlandırılan “Kısmen veya Tamamen Denizyolu ile Uluslararası Eşya Taşınmasına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” (*Convention on Contracts of Carriage of Goods Wholly or Partly by Sea*) ise Lahey ve Lahey / Visby Kuralları gibi konişmentoyu tanımlamaktan ve hatta kelime olarak kullanmaktan kaçınarak, 1/14. maddesinde daha genel bir kapsam çerçevesinde “taşıma belgeleri” (*transport documents*)’ni tanımlamaktadır¹².

Konişmentonun Türk hukuku uyarınca nasıl tanımlandığı da önemlidir. Kanun koyucular, gelişimine engel olabilecekleri kaygısıyla konişmentoyu tarif etmekten uzun süre kaçınmışlardır¹³. Nitekim 29.06.1956 kabul tarihli 6762 sayılı TTK 1097. ve 1118. maddeleri arasında konşimentoya ilişkin hükümler ihtiva etmekte ancak konişmentoyu tanımlamamaktadır. 01.07.2012 yürürlük tarihli 6102 sayılı TTK ise 1228. ve 1246. maddeleri arasında konşimentoya ilişkin hükümler ihtiva etmekte ve daha önemlisi 1228/1. maddesi ile konişmentonun tanımına da artık yer vermektedir. Bu madde uyarınca konişmento, Hamburg Kuralları’nda yer alan konişmento tanımına paralel olarak şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Konişmento bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlayan, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren ve taşıyanın eşyayı, ancak onun ibrazı karşılığında teslimle yükümlü olduğu senettir”¹⁴.

¹¹ **Karan, Hakan:** *Elektronik Konişmento*, Ankara 2004, s. 36.

¹² Rotterdam Kuralları’nın 1.14. maddesi uyarınca; “Taşıma belgesi, bir taşıma sözleşmesi çerçevesinde, taşıyanın hazırladığı ve (a) taşıyanın veya bir ifa eden tarafın bir taşıma sözleşmesi çerçevesinde, yükleri teslim aldığını kanıtlayan ve (b) bir taşıma sözleşmesini kanıtlayan veya içeren belge anlamına gelir” denilmektedir.

¹³ **Karan,** s. 35.

¹⁴ Tanımın eksik ve ayrıca taşıma sözleşmesinin varlığını ispatlayan bir belge olduğunun belirtilmesinin gereksiz olduğu belirtilerek “*konişmento, taşıyan veya onun*

Konişmentonun tanımına ilişkin olarak doktrinde yapılan tanımlamaların ortak özellikleri şu şekilde tespit edilmektedir¹⁵:

- Konişmentonun taşıyanın kendisi tarafından (ya da taşıyanın bu hususta özel bir yetkisine ihtiyaç duyulmaksızın kaptan veya donatanın diğer bir yetkili temsilcisi tarafından) tek taraflı olarak tanzim edilmesi,
- Yükün teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini taşıyanın ikrar etmesi ve böylelikle teslim alınan yükün kapsamının belgelenmesi,
- Yükü temsil etmesi,
- Taşıyanın yükü taşıyacağı ve kendisine iadesi karşılığında gönderilene yükü teslim edeceği taahhüdünü içermesi,
- Kıymetli evrak niteliğinde olmasıdır.

B. Konişmentonun İşlevleri

Konişmentonun kullanımı ve işlevi zaman içerisinde gelişmiştir. Nitekim önceleri sadece taşınan eşyanın miktarını belirtme işlevi bulunan bu belge, geçen zamanda eşyanın durumunu bildiren tutanak haline dönüşmüş¹⁶ ve yine eşyanın zarara uğraması durumunda gerçekleşecek sorumluluklarını bu belge vasıtasıyla muafiyet kapsamına alan donatanlar için bir koruma aracı haline gelmiştir¹⁷.

Schmitz¹⁸ konişmentonun işlevlerini; teslim ilişkili delil teşkil etme, navlun sözleşmesinin kayıt ve koşullarına ilişkin belge teşkil etme ve eşyanın mül-

adına temsilcisi yahut kaptan tarafından düzenlenen, yükün taşınmak üzere teslim alındığı ikrarı ile varma limanında senedin hak sahibi görünen hamiline, senedin iadesi karşılığında teslim edileceği taahhüdünü içeren malı temsil eden bir kıymetli evraktır” şeklinde değiştirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bkz. **Çetingil, Ergon / Kender, Rayegân / Ünan, Samim ve Yazıcıoğlu, Emine**: “*TTK Tasarısı'nın Deniz Ticareti Başlıklı 5. Kitabında Yer Alan Hükümler Hakkında*” (Deniz Hukuku Dergisi. 2006, S. Özel Sayı, s. 1 - 192).

¹⁵ **Yeşilova, Ecehan**: *Konişmentonun İspat Kuvveti*, İzmir 2006, s. 25.

¹⁶ Konuya ilişkin olarak bkz.: **Mo, John**: *International Commercial Law*, Melbourne 2003, s. 236.

¹⁷ **Schmitz**, s. 255; **Williams, Stasia M.**: “*Something Old, Something New: The Bill of Lading in The Days of EDF*” (Transnat'l L. & Contemp. Probs. 1991, S. 1, s. 555 – 563); **Murray, Daniel E.**: “*History and Development of the Bill of Lading*” (University of Miami Law Rev. 1983, S. 37, s. 689 – 732); **Mitchellhill**, s. 7.

¹⁸ **Schmitz**, s. 258.

kiyetini temsil etme olarak belirtmektedir. Kindred¹⁹ ise konişmentonun en önemli işlevinin eşyayı temsil etme işlevi olduğunu ve bu işlevin konişmentoyu uluslararası ticaretin merkezi haline getirdiğini belirtmektedir. Nitekim konişmento bu işlevi sayesinde ki hamiline, fiili hakimiyetinde olmayan eşya üzerinde tasarrufta bulunmak hakkı vermektedir²⁰.

Konışmentonun işlevleri, 6102 sayılı TTK'nın 1228/1. maddesinde yer alan tanımından yola çıkarak; bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlama, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösterme ile eşyanın ibrazı karşılığında teslimini gerçekleştirme olarak sıralanabilir. Bunun yanısıra, 6102 sayılı TTK konişmentonun ispat işlevini; 1237. maddesi uyarınca hukuki ilişkiyi ispat, 1238. maddesi uyarınca taşıyanı ispat, 1239. maddesi uyarınca eşyanın genel olarak cinsini, işaretlerini, koli veya parça adedini, ağırlık ve miktarını ispat ile 1240. maddesi uyarınca navlunu ispat olarak sınıflandırmıştır.

Kender, Çetingil ve Yazıcıoğlu²¹ konişmentonun işlevlerini; taşıyanı, gönderileni ve bunlar arasındaki hukuki ilişkiyi belirleme işlevi, taşınmak üzere teslim alınan veya gemiye yüklenen eşyayı tespit etme işlevi, eşyanın taşınacağı ve konişmentonun ibrazı karşılığında teslim edileceği taahhüdü ile eşyayı temsil etme işlevi olarak belirtmektedir.

Karan²² konişmentonun, maddi hukuka ve usul hukukuna has sonuçlar doğurduğunu ve bu nedenle ikili bir işleve sahip olduğunu belirterek; maddi hukuka ilişkin işlevlerini bir hukuki ilişkiyi veya vakıyı tevsik etme ile eşyanın gemiye yüklendiğini veya yüklenmek üzere teslim alındığını tevsik etme olarak değerlendirirken, usul hukukuna ilişkin işlevlerini alttaki temel ilişkiden bağımsız yeni bir konişmento ilişkisi yaratmak olarak değerlendirmektedir. Atamer²³ ise konişmentonun; eşyanın açıklandığı halde ve miktarda teslim alındığına ilişkin bir makbuz niteliği taşıdığını, taşıyana yükleme limanında teslim aldığı eşyayı boşaltma limanında konişmentonun meşru

¹⁹ **Kindred, Hugh M.:** “*Modern Methods of Processing Overseas Trade*” (Journal of World Trade. 1988, S. 22, s. 5-17).

²⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, s. 59.

²¹ **Kender, Rayegan / Çetingil, Ergon ve Yazıcıoğlu, Emine:** *Deniz Ticareti Hukuku, Temel Bilgiler*, İstanbul 2012, s. 170–179. Benzer yorum için bkz: **Kender, Rayegan / Çetingil, Ergon:** *Deniz Ticareti Hukuku, Temel Bilgiler*, İstanbul 2009, s. 132–139.

²² **Karan,** s. 41–66.

²³ **Atamer, Kerim:** “Yeni Türk Hukuku Uyarınca Incorporation, FIOST ve Arbitration London Kayıtları ile Bazı Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi” (Deniz Hukuku Dergisi. 2011, S. 11(1–4), s. 241–342).

hamiline teslim etme borcunu yüklemekle bir borç senedi niteliği taşıdığını ve son olarak eşyayı temsil eden bir emtia senedi niteliği taşıdığını ifade etmektedir.

2. KONİŞMENTOYLA İLGİLİ TARAFLAR - CIF SATICI İLE FOB ALICI

Konişmentonun çalışma açısından önem taşıyan hukuki ilişkiyi belirleme işlevini ve bu işlevin iki boyutunu incelemeye geçmeden önce, konuyla ilgili tarafların belirlenmesinde fayda görülmektedir.

A. Konişmentoyla İlgili Taraflar

Konişmentoyla ilgili taraflar 6762 ve 6102 sayılı TTK'ların konişmentoya ilişkin hükümlerinde bahisleri geçtiği gibi; taşıyan, yükleten, konişmento hamili, gönderilen ve taşıtan olarak değerlendirilmekte ve çalışmanın bu bölümünde kısaca tanımlanmaktadır.

Taşıyan, denizyolu ile eşya taşımayı taahhüt eden kimsedir²⁴. Taşıyan donatan ya da gemi işletme müteahhidi olabileceği gibi denizde eşya taşımayı taahhüt eden herhangi bir kimse de olabilir.

Yükleten, yükleme limanında eşyayı gemiye (kaptana) teslim eden kişidir; bu sebeple ve bu sıfatıyla eşya karşılığında konişmentoyu isteme hakkını kazanmaktadır²⁵. Doğal olarak taşıtan aynı zamanda yükleten de olacaktır ancak bu şart değildir ve çoğu zaman buna olanak da bulunmaz ve eşyayı taşıyana bir üçüncü kişinin teslim etmesi icap eder²⁶. Öte yandan konişmentonun düzenlenmiş olduğu taşımalarda, eşyanın boşaltma limanında kime teslim edileceği, konişmento kayıtlarına göre belirlenir; bu kayıtlara göre hak sahibi olan ve konişmentoyu ibraz eden kişi "gönderilen" sıfatıyla eşyayı teslim almaya yetkilidir²⁷.

Gönderilen, varna limanında eşyayı teslim almaya yetkili olan kişidir ve durumu yükleten kavramı için duyulmuş olan ihtiyacın diğer cephesini teşkil

²⁴ Kender / Çetingil, s. 107.

²⁵ **Atamer**, s. 255.

²⁶ Nitekim özellikle FOB satışlarda navlun sözleşmesini alıcı ki aynı zamanda ithalatçı mevkiindedir, yapar ve taşıtan sıfatını almış olur fakat alıcı malın yükleneceği zaman orada olamayacağı için yükleme aşamalarında satıcının, yani ihracatçının belli yetkilere sahip olarak işi yürütmesi gerekli olur. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Sözer, Bülent: Deniz Ticareti Hukuku, Gemi – Donatan – Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku'nda Sorumluluk Rejimi**, İstanbul 2012, s. 580.

²⁷ **Atamer**, s. 257.

eder²⁸. Gönderilen aynı zamanda taşıtan veya yükleten olabileceği gibi, bunların dışında bir kimse de olabilir²⁹.

Konişmentonun meşru hamili, 6102 sayılı TTK'nın 1230/1. maddesi uyarınca eşyayı teslim almaya yetkilidir. Meşru hamil, konişmentodan doğan eşyanın teslimini talep hakkı, usulüne uygun şekilde (emre yazılı konişmentolarda ciro, nama yazılı konişmentolarda alacağın temliki yolu ile) kendisine devredilmiş olan ve konişmentoyu elinde bulunduran kişidir³⁰. Konişmentonun meşru hamili konişmento üzerinde gönderilen olarak ifade edilen kişi olabileceği gibi, emre konişmentolarda gönderilenin usulüne uygun olarak kendisine konişmentoyu ciro ettiği kişi de olabilir.

Taşıtan, navlun sözleşmesini taşıyan ile kuran kişidir³¹. Taşıtan çoğunlukla eşyanın malikidir fakat bu şart olmadığı gibi taşıtanlık sıfatının tayini bakımından da zorunlu değildir³². Nitekim bir kimse örneğin, nakliye komisyoncusu, başkasının malının taşınmasının temini için taşıyanla sözleşme yapabilir³³.

B. CIF Satıcı ile FOB Alıcı

Taşıtan ile yükleten ve hatta gönderilen sıfatları aynı kişiye ait olabilecekleri gibi, farklı farklı kişilere de ait olabilmektedirler. Özellikle uluslararası satışlarda alıcı ve satıcının taşımaya ilişkin olarak üzerlerine alabilecekleri bu sıfatlar, ICC (*International Chamber of Commerce*) tarafından hazırlanan ve yaygın kullanımı haiz Incoterms 2010 uyarınca belirlenebilmektedirler. Kaldı ki Incoterms 2010 içerisinde yer alan CIF ve FOB satışlar, özellikle deniz taşıma satışları için öngörülmektedirler³⁴. 6762 sayılı TTK uyarınca da düzenlenen bu satış şekilleri uyarınca taşıyan ile navlun sözleşmesini akdeden "taşıtan" kavramı satış sözleşmesinin değişik taraflarına atfedilmektedir. Buna göre:

$$CIF\ Satış^{35} = Cost\ (Masraflar) + Insurance\ (Sigorta) + Freight\ (Navlun)$$

²⁸ Sözer, s. 581.

²⁹ Kender / Çetingil, s. 108.

³⁰ Kender / Çetingil / Yazıcıoğlu, s. 173.

³¹ Atamer, s. 258.

³² Sözer, s. 578.

³³ Kender / Çetingil, s. 108.

³⁴ O'Sullivan, Janet: "Place of Delivery in International Sales Contracts" (The Cambridge Law Journal. 2008, s. 244-246).

³⁵ 6762 sayılı TTK'nın "Sif Satış" başlıklı 1139. maddesi uyarınca; "Bir malın muayyen bir yere taşınması için gemiye yükletilmesi şartıyla mal değerinden ve satıcı tarafından ödenecek sigorta ücretiyle navlundan ibaret maktu bir bedel karşılığında"

CIF satışlarda satıcı eşyaları temin etmekte, gemiye yüklenmesini sağlamakta, alıcının limanına kadar taşınmaları için navlun ödemekte, alıcı adına onları olağan deniz risklerine ve yangın riskine karşı sigorta ettirmekte ve eşyanın gemiye yüklenmesine ilişkin tüm masraflara katlanmaktadır³⁶. Satıcı eşyanın gemiye yüklenmesinden önce karşılaşılabilecek tüm hasar ve kayıptan sorumludur³⁷.

FOB Satış³⁸=Free On Board (Eşyayı Bordasında Teslim)

FOB satışlarda satıcının yükümlülüğü eşyayı limanda hazır etmek ve gemiye yüklenmesini sağlamakla son bulmaktadır. Satıcı bu aşamaya kadar eşyanın toplanmasına, elleçlenmesine, sigorta edilmesine ilişkin masraflara katlanmakla yükümlüdür ancak eşyanın geminin küpeştesini geçtiği andan itibaren satıcının bu yükümlülüğü sona ermektedir. Böylece alıcı ya da yetkili temsilcisi, eşyanın yükleme limanından boşaltma limanına kadar taşınması ve sigortalanması masraflarına katlanacaktır³⁹.

yapılan satışa "Sif" satış denir. Satıcı borcunu kısım kısım yerine getirmeye salâhiyetli olduğu takdirde yükletilen her kısım emtia ayrıca satılmış sayılır. 1140 – 1158 inci maddeler hükümleri mahfuz kalmak şartıyla 25 inci madde hükmü sif satış hakkında da tatbik olunur” denilmekle CIF satış açıklanmaktadır. Ancak 6102 sayılı TTK’da bu yönde bir hükme yer verilmemiştir.

³⁶ **Kouladis, Nicholas:** *Principles of Law Relating to International Trade*, Londra 2006, s. 201.

³⁷ Ancak eşyanın yolculuk sırasında zarara uğraması durumunda buna alıcı katlanmak durumundadır. Bkz. İngiliz Temyiz Mahkemesi’nin 1912 yılında vermiş olduğu [1912] A.C. 18, H.L. sayılı “*Clement Horst Compay v. Biddell Brothers*” kararı.

³⁸ 6762 sayılı TTK’nın “Fob Satış” başlıklı 1138. maddesi uyarınca; “Yükleme limanı zikrolunarak "Fob" satılan malların satıcı tarafından mukavele şartları dairesinde ve bunlar yoksa yükleme yerindeki teamüllerle muayyen olan suret ve zamanda ve ambalaj içinde alıcı tarafından tâyin olanacak gemide teslim edilmesi lâzımdır. "Fob" satılan malların geminin küpeştesini fiilen geçtiği andan itibaren nefi ve hasası alıcıya aittir. Şu kadar ki; tâyin olunan gemi vaktinde hazır olmazsa malların satıcı tarafından alıcının emrine âmade kılındığı andan ve alıcı gemiye vakit ve zamanında tâyin etmemiş veya malı teslim almak için bir müddet tâyin yahut teslim yeri hakkında seçme hakkını muhafaza etmiş olup da vakit ve zamanında buna dair talimat göndermemiş olduğu takdirde kararlaştırılan müddetin bitiminden itibaren hasarı alıcıya aittir. Masraflar 1146 ncı madde hükmü tatbik olunur. Şu kadar ki; konişmento masraflarıyla navlun bedeli ve hasarın alıcıya intikal ettiği andan sonra mallara binen bütün masraflar alıcıya aittir. Diğer hususlarda 25 inci madde hükmü "Fob" satış hakkında da tatbik olunur” denilmekle FOB satış açıklanmaktadır. Ancak 6102 sayılı TTK’da bu yönde bir hükme yer verilmemiştir.

³⁹ **Kouladis**, s. 201.

CIF ve FOB satış şekillerine ilişkin olarak yukarıda işaret edilen eşitliklerde, satıcının yükümlülükleri belirtilmektedir. Buna göre CIF satışta satıcının masraflara katlanma ile sigorta ve navlun sözleşmeleri akdetme yükümlülükleri bulunmakta, FOB satışta ise satıcının yükümlülüğü eşyayı yükleme limanında alıcı tarafından belirlenen gemiye teslim etmekten ibaret bulunmaktadır⁴⁰. Dolayısıyla CIF satışta yükleten sıfatını haiz olan satıcı, aynı zamanda taşıyan ile navlun sözleşmesi akdetmekle taşıtan sıfatını da haiz olmaktadır. FOB satışta ise gönderilen sıfatını haiz olan alıcı, aynı zamanda taşıyan ile navlun sözleşmesi akdeden taşıtan sıfatına bürünmektedir. Sonuç olarak FOB alıcı, tanım ve nitelendirilmeleri dâhilinde, hem gönderilen hem taşıtan hem de - konişmento kendisi tarafından bir başka kişiye ciro edilmedikçe - konişmentonun meşru hamili olabilmektedir.

3. KONİŞMENTONUN TAŞIMA TARAFLARI ARASINDAKİ HUKUKİ İLİŞKİYİ BELİRLEME FONKSİYONU

Geleneksel konişmentonun kâğıttan meydana gelmesi ve bir irade açıklamasını içermesi, onun bir hukuki ilişkiyi ve maddi durumu tevsik eden ihbari (ispat) işlevini gözler önüne sermektedir⁴¹. Nitekim 6102 sayılı TTK'nın 1237/1. maddesi uyarınca taşıyan ile konişmento hamili arasındaki ilişkide konişmento esas alınır. Buna göre konişmento hamilinin eşyayı temsil alma hakkının kapsam ve koşulları konişmentoya göre belirlenir⁴².

Konüşmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevi, konüşmentonun meşru hamili ile taşıtanın farklı kişiler olmalarına ya da aynı kişi olmasına göre değişen iki boyut kapsamında incelenebilir.

A. Konüşmentonun Meşru Hamili ile Taşıtanın Farklı Kişiler Olması Hali (CIF Satışlar)

Konüşmentonun meşru hamili ile taşıtanın, CIF satışlarda olabileceği gibi *farklı* kişiler olmaları durumunda, 6762 sayılı TTK'da açık hüküm de bulunmadığından, konüşmentoda navlun sözleşmesine yapılan atıfların, söz-

⁴⁰ CIF ve FOB satışlar arasındaki üç önemli farklılık, İngiliz Temyiz Mahkemesi'nin 20.02.2008 tarihinde vermiş olduğu [2006] EWCA Civ 1750 sayılı "*Scottish & Newcastle International Limited v. Othon Ghalanos Limited*" kararında şu şekilde vurgulanmıştır; (i) FOB satış eşyanın yükleneceği limanı tayin ederken, CIF satış eşyanın gönderileceği limanı ya da limanları tayin etmektedir, (ii) FOB satış eşyanın belirtilen limanda yüklenmesini gerekli kılarken, CIF satışta yükleme satıcı üzerindedir ve aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça herhangi bir limanda gerçekleşebilir, (iii) son olarak CIF satışta satıcı taşımanın tüm masraflarına ve menfaatlerine katlanmakta iken FOB satışta risk ve yarar alıcı üzerindedir.

⁴¹ **Karan**, s. 42.

⁴² **Kender / Çetingil / Yazıcıoğlu**, s. 173.

leşmeye taraf olmayan konişmento hamillerine uygulanabilirliği doktrinde⁴³ ve içtihatlarda⁴⁴ oldukça önemli ölçüde tartışılmıştır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 6762 sayılı TTK uygulamasında verdikleri muhtelif kararlarda⁴⁵; üçüncü şahıs konu-

⁴³ Konuya ilişkin doktrinsel tartışmalar için bkz. **Ülgener, Fehmi**: “*Konişmento ve Navlun Sözleşmesindeki Tahkim / Yetki Klozlarının Uygulanması ile İlgili Sorunlar*” (Deniz Hukuku Dergisi. 1999, S. 4(1-2), s. 60-81); **Tekil, Fahiman**: “*Çarter Parti ve Konişmento İlişkileri*” (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan. 2001, s. 781–789); **Şanlı, Cemal**: “*Konişmentonun Devri, Alacağı Temlik ve "Perdeyi Kaldırma Teorisi" Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu*” (Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan. 2002. s. 773 – 791); **Güman, Nihat**: “*Taşıma Sözleşmelerinde Yer Alan ve Konişmentoda Atf Yapılan Tahkim Şartının Konişmentonun Devri Halinde Konişmentoyu Alan Kişiyeye Karşı İleri Sürülebilirliği Sorunu*” (2007. Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, s. 169–183); **Atamer**, s. 241–342; **Damar, Duygu**: “*Konişmentodan Çarter Partiye Yapılan Atıfla Tahkim Anlaşmasının Kurulması Meselesi ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'ndaki Hükümün Değerlendirilmesi*” (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası. 2006, S. 2, s. 247–272); **Türkel, Doğuş Taylan**: “*Türk İspat Hukuku Açısından Konişmentonun Navlun Sözleşmesini İspat Fonksiyonu Üzerine Bazı Notlar*” (Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender'e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı. 2007, s. 1102–1114), **Ekşi, Nuray**: **Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında "Incorporation" Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları, İstanbul 2010.**

⁴⁴ Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 12.11.1959 tarihinde vermiş olduğu E. 1959/2336 ve K. 1959/439 sayılı kararında sorun yaratan bu hususu şu şekilde dile getirmiştir: “*Navlun sözleşmelerinin altında düzenlenen konişmentolarda daima sözleşmelerin hükümlerine atıfta bulunmaktadır. Bu tip sözleşmelerde kırkambar taşımalarının aksine, konişmentolar taşıma şartlarını ortaya koymamakta ve basit bir şekilde söz konusu şartları çarter sözleşmelerine atıfta bulunmak suretiyle belirlemektedirler. Navlun sözleşmesindeki yetki / tahkim klozu taşıma faaliyetine ilişkin sıradan bir şart olmayıp, taraflar arasında önemli bir ek sözleşme mahiyetindedir. Bu nedenle konişmentoda sözleşmeye yapılan atıfla konişmento hamili bakımından yetki / tahkim klozunun geçerli olup olmadığı daima hukuk doktrin ve uygulamasında sorun ve tartışma yaratan bir konu olmuştur.*”

⁴⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 27.02.1997 tarih ve E. 1996/6876, K. 1997/0754 sayılı kararında: “...gönderilen konişmentoyu ciro ile alıp bunu ibrazla teslim almadaki kullanırsa, konişmentonun şartları ile bağlanmış olur. Ancak tahkim şartının taşıyanla yükleten arasında kararlaştırılmış olduğunu, kendisinin konişmentonun 3. şahıs hamili bulunduğunu ve bu sebeple navlun sözleşmesindeki atf yapılan tahkim şartı ile bağlı tutulamayacağını iddia edemez” demektedir. Aynı doğrultuda Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 17.02.1997 tarih ve E. 1996/6876, K. 1997/754 sayılı kararında: “... davacı, konişmentoya dayanarak alıcı olduğunu belirttiğine göre, konişmento-

mundaki konişmento hamilinin, taraf olmadığı ancak konişmento ile atıfta bulunulan navlun sözleşmesinin şartları ile bağlı tutulmasına imkân tanımışlardır. Ancak bu durumun, “sözleşmenin nisbiliği⁴⁶” (*privity of contract doctrine*) ilkesine ve bu şekilde sadece sözleşme tarafı olan kişilerin sözleşme ile bağlı olması kuralına aykırı olduğu değerlendirilmektedir. Kaldı ki, konişmentonun bir emtia senedi olarak değerini arttırmak için 1968 Lahey / Visby Kuralları⁴⁷, 1978 Hamburg Kuralları ve Lahey / Visby Kuralları gibi milletlerarası sözleşmeleri örnek alan İngiliz ve Alman⁴⁸ hukukları gibi bazı

daki atıf nedeniyle navlun sözleşmesindeki şartlar davacıyı bağlayacaktır, bu durumda artık alıcı, tahkim şartının taşıyanla gönderen arasında kararlaştırılmış olduğu, kendisinin 3. şahıs hamili durumunda bulunduğunu bu nedenle charter partydeki atıf yapılan tahkim şartıyla bağlı tutulamayacağını iddia edemez” demekte ve yine aynı daire 01.07.2008 tarih ve E. 2007/1590, K. 2008/8780 sayılı kararında: “... Gönderilen temlik alan sıfatıyla davacı (veya temlik eden) konişmentoyu ciro ile alıp, bunu ibrazla yükü teslim almada kullandığı anda, konişmentonun şartları ile de bağlanmış olur ve tahkim şartının taşıyanla yükleten arasında kararlaştırılmış olduğunu, kendisinin üçüncü şahıs durumunda bulunduğunu ve bu nedenle konişmentoda kararlaştırılan tahkim şartı ile bağlı tutulamayacağını iddia edemez” şeklinde görüş bildirmektedir.

⁴⁶ Hem Kara Avrupası (*continental law*) hem de Anglo-Sakson (*common law*) hukuk sistemlerinde yer alan ve tamamen mantığa dayanan bu ilke; sözleşmelerin sadece onların tarafı olan kişileri bağlayarak onlar üzerinde sonuç doğuracağını ve sözleşmelerin tarafı olmayan kişilerin ise bu sözleşmelerin hükümlerinden hiçbir şekilde yararlanamayıp bu hükümler doğrultusunda menfaatlerine hâle getirilemeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Wit, R.D.:** *Multimodal Transport*, Londra 1995, s. 440.

⁴⁷ Lahey / Visby Kuralları 3/4. maddesinin 2. cümlesi ile konişmentoyu düzenleyen kişinin, konişmento iyiniyetli kişinin elinde bulunduğu müddetçe, buradaki bilgilerin doğru olmadığını iddia etmesini yasaklamakla, Lahey Kuralları’ nın 3/4. maddesindeki düzenlemenin eki niteliğinde bir hüküm getirmiştir. Nitekim bu hükme kadar, konişmentonun, üçüncü kişi hamillerine karşı ondaki kayıtların gerçeğe uymadığını ispat hakkı olup olmadığı hususu tartışmalıyken, bu hüküm ile birlikte konişmentonun iyiniyetli üçüncü kişi hamile devredildiği zaman bunlara karşı karinenin aksini ispatın mümkün olmadığına dair açık bir hüküm koymuştur.

⁴⁸ Türkiye sadece Lahey Kuralları’na taraf olup Visby Protokolü’ne taraf olmadığından, bu değişiklik 6762 sayılı TTK hükümlerine yansıtılmamış ve kanunun “Karine” başlıklı 1110. maddesinde, iyiniyetli konişmento hamili açısından herhangi bir ayrıcalık ve istisna getirilmemekle taşıyanın, karinenin aksini, konişmentodaki kayıtlara güvenerek devralan iyiniyetli hamillere karşı da ileri sürebileceği ve ispatlayabileceği düzenlenmiştir. Ancak 6102 sayılı TTK, Visby Protokolü doğrultusunda değiştirilen mehaz Alman Ticaret Kanunu’nun taşıyanın iyiniyetli üçüncü kişilere karşı karinenin aksini ispatlamasını yasaklayan 656/2. maddesi uyarınca şekillendirilmiş ve bu doğrultuda taşıyanın yazılı beyan sorumluluğu kabul edilmiştir.

ulusal hukuklarda; konişmentonun iyiniyetli bir üçüncü kişiye devredilmesi halinde eşyaya dair kayıtların aksini ispat imkânı tanınmamıştır⁴⁹.

6762 sayılı TTK'da açık hüküm bulunmadığından mahkeme içtihatları ile şekillenen ancak karşılaştırmalı hukuk ve uluslararası hukuk ile paralellik taşımayan bu uygulama, 6102 sayılı TTK'nın 1273/3. maddesi ile sona erdirilmiştir⁵⁰. Nitekim bu madde uyarınca yolculuk çarter sözleşmesine atıf yapan konişmentolarda çarter partinin bir nüshası da konişmento ile birlikte ibraz edilmedikçe, çarter partideki şartların taşıtan dışındaki konişmento hâmillere karşı ileri sürülemeyeceği esas kabul edilmiştir⁵¹. Madde devamla çarter partide yer alan hükümlerin ancak nitelikleri elverdiği ölçüde konişmento hamiline karşı ileri sürülebileceğini belirtmektedir. Bu şekilde atıfta bulunulan navlun sözleşmesinin tarafı olmayan konişmento hamilini iki aşamalı bir düzenlemeyle koruma gayreti taşınmaktadır⁵². 6102 sayılı TTK'nın 1245. maddesi uyarınca; yolculuk çarteri sözleşmesi uyarınca taşınan eşya için konişmento düzenlenmiş ise, taşıtan olmayan konişmento hamili ile taşıyan arasındaki ilişkide 6102 sayılı TTK'nın 1243. maddesinde yer alan hüküm emredici bir şekilde uygulanmaktadır⁵³.

B. Konişmentonun Meşru Hamili ile Taşıtanın Aynı Kişi Olması Hali (FOB Satışlar)

Konışmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevine ilişkin olarak tahlil edilmesi gereken diğer ve ilkinden daha önemli olduğu düşünülen boyut ise; konişmento hamili ile taşıtanın, FOB satışlarda olabileceği gibi, aynı kişi (FOB alıcı) olduğu durumlarda uygulanacak belgenin tespitidir. İkinci boyutun tahlil edilmesinin 'artık' daha önemli olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim ilk boyuta ilişkin olarak mahkeme içtihatları doğrultusunda yıllar boyunca benimsenen uygulama, yukarıda açıklandığı üzere karşılaştırmalı hukuk ve uluslararası hukuk normlarına uygun bir şekilde 6102 sayılı TTK'nın

⁴⁹ Kender / Çetingil, s. 137.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, s. 241–342.

⁵¹ TBMM Dönem: 23, Yasama Yılı:2, s.s.: 96, sayfa: 370 (Gerekçe Madde: 1237).

⁵² İngiliz Temyiz Mahkemesi 1964 yılında vermiş olduğu 1 All E.R. 230 sayılı "*The Merak. T. B. & S. Batchelor & Co., Ltd. (Owners of Cargo on the Merak) v. Owners of S.S. Merak*" kararında; (her ne kadar konişmento navlun sözleşmesindeki tahkim şartına atıfta bulunmasa da) sözleşmedeki ilgili klozun açık bir şekilde tahkim şartını konişmentoya dâhil etmesi sebebiyle, bunun geçerli olduğuna karar vermiş, mahkemenin bu kararında özellikle atıf klozu sebebiyle doğan konişmento hamilinin sözleşmedeki şartları "bildiği" karinesi önemli rol oynamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ügener, s. 70 ve Tweeddale, Andrew ve Tweeddale, Keren: "*Incorporation and Arbitration Clauses Revisited*" (2010. Arbitration, S. 4, s.656–660).

⁵³ Kender / Çetingil / Yazıcıoğlu, s. 173.

1237/3. maddesi ile değiştirilmişken, ikinci boyuta ilişkin olarak bu anlamda bir değişiklik gerçekleştirilmemiştir.

6102 sayılı TTK'nın 1237. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları uyarınca, konişmento hamili ile taşıtanın aynı kişi olması durumunda; bu kişi ile taşıyan arasındaki uyuşmazlıklara -6762 sayılı TTK'nın ilgili 1110/1. ve 1110/4. hükümlerine paralel olarak- hem konişmento hem de navlun sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına imkân tanınmaktadır. Bu noktada ortaya çıkabilecek ve 6762 sayılı TTK'da olduğunun aksine, 6102 sayılı TTK'da çözümü yer almayan sorunun; her iki belgede yer alan hükümlerin çatışması durumunda, hangi belgenin uygulanmasına öncelik verileceği olduğu düşünülmektedir.

Sorun, somut mahkeme kararları ışığında daha derinlemesine incelenebilir. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 06.05.1999 tarih ve E. 1998/8975, K. 1999/3722 sayılı kararına konu olayda yerel mahkeme, 6762 sayılı TTK'nın 1110/1. maddesi uyarınca taşıyan ile gönderilen arasındaki hukuki münasebetlerde konişmento hükümlerinin esas alınacağını hükme bağlamışken, yerel mahkemenin bu kararının hem taşıtan hem de gönderilen sıfatlarını haiz davacı tarafından temyiz edilmesi üzerine, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi; "*doktrinde de aynı düşüncenin hâkim bulunduğunu*"⁵⁴, ifade etmek suretiyle dava konusu hukuki münasebette taşıma sözleşmesi hükümlerinin esas alınması gerektiğini belirterek kararı bozmuştur⁵⁵. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin bahse konu kararında atıfta bulunduğu Çağa'nın, konuya ilişkin doktrinsel görüşü şu şekildedir⁵⁶:

"Taşıtan aynı zamanda konişmentonun (ilk veya sonraki) hamili olarak taşıyanın karşısına gönderilen sıfatıyla çıkacak olsa da, taşıyanla arasındaki münasebetler yine navlun mukavelesi hükümlerine bağlı kalacaktır. Böyle

⁵⁴ Bkz. **Çağa, Tahir**: *Deniz Ticaret Hukuku, Navlun Sözleşmeleri*, İstanbul 1979, s. 102 ve **Tekil, Fahiman**: *Deniz Ticaret Hukuku*, İstanbul 1998, s. 245.

⁵⁵ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin bozma gerekçesi şu şekildedir: "TTK'nun 1110. maddesinin ilk fıkrası hükmüne göre, taşıyan ile gönderilen arasındaki hukuki ilişkilerde konişmento hükümlerinin esas alınacağı hükme bağlandıktan sonra, aynı maddenin son fıkrasında ise, taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki ilişkilerin taşıma (navlun) sözleşmesi hükümlerine bağlı kalacağı açık bir şekilde belirlenmiş bulunmaktadır. Taşıtan aynı zamanda gönderilen durumunda ise ve taraflar arasında taşıma sözleşmesi düzenlendikten sonra bir de konişmento düzenlenirse ve bu iki düzenleme arasında değişik hükümler var ise böyle bir durumda TTK'nun 1118 'nci maddesi hükmü de dikkate alınarak, taraflar arasındaki ilişki aynı yasanın 1110/son (4.) fıkra hükmü uyarınca taşıma sözleşmesi hükümlerine göre çözümlenmesi gerekecektir."

⁵⁶ **Çağa**, s. 102 ve aynı doğrultuda bkz. **Çağa ve Kender**, s. 84.

bir halde Türkiye dâhilindeki taşımlar müstesna (TTK'nın 1116/3. maddesi uyarınca) olmak üzere 1116. maddenin emredici hükümleri de cereyan etmeyecektir, zira taşıtan TTK 1118. maddesi anlamında bir üçüncü kişi değildir.”

Aynı doğrultuda Atamer⁵⁷ konuya ilişkin olarak şöyle demektedir:

“FOB esasıyla kurulan satış sözleşmelerinde FOB-alıcı navlun sözleşmesini kurarak taşıtan sıfatını kazanmaktadır. Eğer satış konusu eşyayı başka bir kişiye satmazsa, boşaltma limanında “gönderilen” sıfatıyla taşıyanın karşısına yine FOB alıcı çıkacaktır. Bu varsayımda Alman Ticaret Kanunu'nun 160 yıllık kuralı uyarınca taşıyan ile FOB-alıcı=taşıtan arasında navlun sözleşmesinin hükümleri zaten bağlayıcı ve geçerli kalmaya devam edecektir.”

Karan⁵⁸ ise konişmento ile tevsik ettiği navlun sözleşmesi arasındaki ahengin asıl olduğunu ancak aralarında farklılık bulunması durumunda taşıma sözleşmesinin sonraki anlaşma ile değiştirildiği sonucu çıkacağını kabul etmektedir.

6762 sayılı TTK döneminde uygulama ve uygulamanın atıfta bulunduğu doktrin, konişmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevinin ikinci boyutuna ilişkin olarak ortaya çıkan sorunu; kanunun emrediciliği (m. 1116) ve çarter sözleşmelerini (1118) düzenleyen ilgili hükümleri vasıtasıyla çözmüştür. Bu doğrultuda 6762 sayılı TTK'nın göz önünde bulundurulmuş ilk hükmü 1118. maddesi olmakta ve aşağıdaki gibi düzenlenmektedir:

“Çarter mukavelesi halinde bir konişmento tanzim edilirse 1116. madde hükmü konişmentonun bir üçüncü şahsa teslim edildiği tarihten itibaren tatbik olunur.”

Çözümün tam olarak değerlendirilebilmesi için, kanunun göz önünde bulundurulmuş ikinci hükmü olan 1116/1–4. maddesinin ilgili kısmının da belirtilmesi gerekmektedir:

“...konişmentonun karine teşkil etmesine dair 1110. madde gereğince olan borç ve mesuliyetlerini önceden kaldırma veya daraltma neticesini doğuran bütün kayıt ve şartlar hükümsüzdür.”

Her iki madde metni birlikte değerlendirildiğinde; konişmentonun hukuki ilişkide esas alınabilirliğini düzenleyen 1110/1. maddesini emredici hale getiren 1116/1–4. maddenin uygulanışının, aynı kanunun 1118. maddesi uyarınca ancak konişmento hamilinin taşıtan olmadığı –konişmentonun bir üçüncü şahsa devredildiği- durumlarla sınırlandırıldığı tespit edilmektedir.

⁵⁷ Atamer, s. 266.

⁵⁸ Karan, s. 44.

6762 sayılı TTK'nın 1118. maddesinin tersi yorumu ile konişmento bir üçüncü şahsa teslim edilmediği sürece (ve dolayısıyla konişmento hamili ile taşıtan aynı kişi olduğu sürece) konişmentonun hukuki ilişkide esas alınabilirliğinin 1116/1-4. maddede düzenlenen emredicilik kapsamından çıkarıldığı sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla, FOB satışlarda olduğu gibi taşıtanın aynı zamanda konişmento hamili olduğu durumlarda; navlun sözleşmesi ile konişmento hükümlerinin de çatışması halinde, yukarıda açıklanan dolaylı atıf mekanizması ile emrediciliği ortadan kalkacak olan konişmento hükümleri yerine navlun sözleşmesi hükümleri uygulanabilecektir.

6762 sayılı TTK tatbikatında kabul edilen ve doktrincede desteklenen bu uygulama doğrutusunda; taşıyan ile taşıtan ya da gönderilen arasındaki ilişkilere navlun sözleşmesi ile konişmentonun her ikisinin de uygulanabildiği FOB satışlar gibi satışlarda, navlun sözleşmesi hükümlerine üstünlük verilmektedir. 6762 sayılı TTK'nın yukarıda izahı verilen dolaylı atıf mekanizması sonucunda gerçekleştirilen bu uygulamanın; sözleşmelerin çift taraflı irade beyanları ışığında hazırlandıkları, ancak konişmentoların matbu kayıtlarının taşıyanlar tarafından hazırlanarak sadece imzaları için konişmento hamillerine ibraz edildikleri gerçeği karşısında, hukuk güvenliği açısından daha uygun olduğu düşünölmektedir. Ancak 6762 sayılı TTK dâhilinde çözüme yönelik olarak yer verilen dolaylı atıflara (1110/1., 1118. ve 1116/1-4. maddeler) 6102 sayılı TTK uygulamasında yer verilmediği görölmekte ve konişmentonun hukuki ilişkiyi belirleme işlevinin ikinci boyutuna ilişin olarak 6762 sayılı TTK zamanında benimsenen uygulamanın 6102 sayılı TTK döneminde yasal mesnedini kaybettiği değerlendirilmektedir. Nitekim 6102 sayılı TTK'da, 'konişmentonun hukuki ilişkide esas alınabilirliğini' düzenleyen 1237/1. maddenin emrediciliğine, emrediciliği düzenleyen 1243. madde kapsamında yer verilmemiştir.

Konunun sistematik olarak ifade edilebilmesi için FOB alıcı ile taşıyan arasındaki hukuki ilişkide navlun sözleşmesi hükümlerine üstünlük tanıyan 6762 sayılı TTK'nın ilgili hükümlerinin, 6102 sayılı TTK'da kendilerine karşılık gelen hükümlerle eşleştirilmesi suretiyle Tablo 1 oluşturulmuştur.

Tablo 1: Konişmentonun Hukuki İlişkiyi Belirleme İşlevine Uygulanabilecek Hükümler

6762 sayılı TTK	6102 Sayılı TTK
<p><u>Madde 1110</u> Taşıyan ile gönderilen arasındaki hukuki münasebetlerde konişmento esas tutulur. Konişmento hususiyle taşıyanın malları 1098 inci maddenin 8 inci bendinde ve 1114 üncü maddede yazılı olduğu gibi teslim aldığına dair karine teşkil eder. Bu hüküm: 1. Konişmentoya 1100 üncü maddenin son fıkrası uyarınca bir şerhin yazılması halinde; 2. Konişmentoya: "İçindeki belli değil veya aynı manayı ifade eden bir şerhin yazılması şartıyla kaptana ambalajlı olarak veya kapalı kablarda içinde tevdi edilmiş olan malların muhtevası hakkında; tatbik olunmaz. Taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki münasebetler navlun mukavelesinin hükümlerine bağlı kalır.</p>	<p><u>Madde 1237</u> (1) Taşıyan ile konişmento hamili arasındaki hukuki ilişkilerde konişmento esas alınır. (2) Taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki ilişkiler navlun sözleşmesinin hükümlerine bağlı kalır. (3) Konişmentoda, yolculuk çarteri sözleşmesine gönderme varsa, konişmento devredilirken çarter partinin bir suretinin de yeni hamile ibraz edilmesi gerekir. Bu takdirde çarter partide yer alan hükümler, nitelikleri elverdiği ölçüde konişmento hamiline karşı da ileri sürülebilir. Ancak, 1245 inci maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi hükmü saklıdır.</p>
<p><u>Madde 1116</u> Bir konişmento tanzim edildiği takdirde taşıyanın: 1. Geminin denize, yola ve yüke elverişliliğine mütaallik 1019 uncu; 2. Tazmin mükellefiyetine mütaallik 1023 üncü maddenin ikinci fıkrasıyla 1061, 1062 ve 1063 üncü; 3. Muayene ve zararın tesbitine mütaallik 1066 ve 1067 nci; 4. Konişmentonun karine teşkil etmesine dair 1110 uncu; 5. Mesuliyetin en yüksek haddine mütaallik 1114 üncü, maddeler gereğince olan borç ve mesuliyetlerini önceden kaldırma veya daraltma neticesini doğuran bütün kayıt ve şartlar hükümsüzdür. Bu mükellefiyetlerden doğan gemi alacaklı hakları için dahi aynı hüküm caridir. Sigortadan doğan hak ve alacakların taşıyana temlik edilmesi veya taşıyana buna benzer menfaatler sağlanması neticesini doğuran anlaşmalar ve hususiyle kanunlarla tanzim edilmiş bulunan ispat külfetinin taşıtan veya gönderilenin aleyhine olarak tersine çevrilmesi neticesini doğuran bütün</p>	<p><u>Madde 1243</u> (1) Bir navlun sözleşmesinde veya konişmentoda yahut diğer bir denizde taşıma senedinde yer alıp da; a) Taşıyanın borç ve sorumluluklarına ilişkin 1141, 1150, 1151 ve 1178 ilâ 1192 nci maddeler, b) Taşıtan ve yükletenin borç ve sorumluluklarına ilişkin 1145 ilâ 1149, 1165 ve 1208 inci maddeler, c) Denizde taşıma senetlerine ilişkin 1228 ilâ 1242 nci maddeler hükümlerinden kaynaklanan borç ve sorumluluklar doğrudan veya dolaylı olarak önceden kaldıran veya daraltan bütün kayıt ve şartlar geçersizdir. (2) Sigortadan doğan hak ve alacakların taşıyana devredilmesi veya taşıyana buna benzer menfaatler sağlanması ve kanunlarla düzenlenmiş bulunan ispat yükünün taşıyan lehine tersine çevrilmesi sonucunu doğuran bütün kayıt ve şartlar birinci fıkra hükümlerine tabi-</p>

<p>kayıt ve şartlar dahi birinci fıkrada yazılı kayıt ve şartlar hükmündedir. Yukarıki hükümler, birinci fıkranın 4 numaralı bendi hariç olmak üzere Türkiye'de bir yerden diğer yere taşınan mallara ait navlun mukavelelerinde konişmento tanzim edilmemiş olsa dahi tatbik olunur. Mesuliyeti genişleten anlaşmaların konişmentoya yazılması lazımdır.</p>	<p>dir. (3) Sorumluluğu kaldıran veya daraltan kayıt ve şartların geçersizliği, navlun sözleşmesinin veya konişmentonun yahut diğer bir denizde taşıma senedinin geri kalan hükümlerinin geçersizliği sonucunu doğurmaz. (4) Taşıyanın borçlarını ve sorumluluğunu genişleten veya ağırlaştıran kayıt ve şartlar ise geçerlidir.</p>
<p><u>Madde 1118</u> arter mukavelesi halinde bir konişmento tanzim edilirse 1116. madde hükmü konişmentonun bir üçüncü şahsa teslim edildiği andan itibaren tatbik olunur.</p>	<p>Madde 1245 (1) Yolculuk arteri sözleşmelerine 1243. madde hükmü uygulanmaz. Ancak, böyle bir sözleşmeye dayalı olarak konişmento düzenlenirse, taşıtan olmayan konişmento hamili ile taşıyan arasındaki ilişkide 1243. madde hükmü uygulanır.</p>

Tablo 1 incelendiğinde, FOB satışlar gibi taşıtan ile konişmento hamilinin aynı kişi olabileceği durumlarda 6762 sayılı TTK uyarınca yer verilen atıf mekanizmasınının 6102 sayılı TTK ile benimsenmemiş olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim 6762 sayılı TTK uygulamasında, konişmento hükümlerinin esas alınabilirliğini düzenleyen 1110/1. madde hükmü ancak 1118. maddede belirtildiği üzere konişmento hamili taşıtan dışındaki üçüncü bir kişi olursa 1116/1–4. madde uyarınca emredici hale gelirken, 6102 sayılı TTK uygulamasında konişmento hükümlerinin esas alınabilirliğini düzenleyen 1237/1. madde hükmünü emredici hale getiren bir madde 1243. madde lafzında yer almamaktadır. Bu durumda konişmentonun esas alınabilirliği, konişmento, 6102 sayılı TTK'nın 1245. maddesi kapsamında taşıtan olmayan bir hamile devredilse dahi, TTK'nın emrediciliği düzenleyen 1243. maddesi kapsamına girmemektedir. Bu durumun, FOB satışlarda, konişmento hükümleri ile navlun sözleşmesi hükümlerinin bir arada uygulanabilirliğine imkân tanıyan 1237. maddenin birinci ve ikinci fıkralarından hangisine üstünlük tanınacağı noktasında belirsizlik yaratacağı ve çözümün 6762 sayılı TTK'da olduğunun aksine, 6102 sayılı TTK'da bulunmadığı tespit edilmektedir.

SONUÇ

Denizyolu ile eşya taşımacılığında sıklıkla kullanılan ve oldukça önemli işlevleri haiz olan konişmentonun, hukuki ilişkiyi belirleme işlevinin özel olarak tahlil edilmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Nitekim bu işlev özellikle 6762 sayılı TTK uygulamasında yaratmış olduğu sorunlar doğrultusunda iki boyutlu olarak değerlendirilmekte ve bu boyutlar konişmento hamili

ya da gönderilen ile taşıtanın farklı kişiler olmalarına ya da aynı kişi olmasına göre tespit edilmektedir.

Konişmentonun hukuki ilişkiyi belirleme boyutuna ilişkin olarak incelenen ve uzun zaman boyunca doktrinde de tartışılan ilk boyut; konişmento hamili ile taşıtanın farklı kişiler olmaları durumunda, konişmetoda navlun sözleşmesine yapılan atıfların bu sözleşmeye taraf olmayan konişmento hamiline uygulanabilirliğine ilişkindir. Konuya ilişkin olarak mahkemelerin, uzun yıllar boyunca konişmento hamilini taraf olmadığı navlun sözleşmesi hükümleri ile bağlamasına yönelik uygulamaları doktrinde çok tartışılmış ve 6102 sayılı TTK'da 1237/3. madde hükmü düzenlenmek suretiyle uluslararası hukuk ve karşılaştırmalı hukuka uygun düşecek şekilde sona erdirilmiştir. Nitekim bu hüküm uyarınca konişmento devredilirken charter partinin bir suretinin de yeni hamile ibraz edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde taşıtan olmayan konişmento hamili, taraf olmadığı bir sözleşmenin hükümleriyle ancak bu sözleşmenin kendisine de ibraz edilmesi şartıyla bağlı olabilmektedir.

Konunun ikinci boyutuna ilişkin olarak tartışılan husus ise konişmento hamili ile taşıtanın aynı kişi olması durumunda 6102 sayılı TTK'nın 1237. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının bir arada uygulanabilirliğine cevaz verilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Her iki belgenin birbiriyle çatışan hükümlerinin varlığı durumunda uygulanacak öncelikli belgenin tespiti, 6762 sayılı TTK tatbikatında, doktrinsel olarak da desteklendiği üzere, dolaylı atıf mekanizması işletilmek suretiyle gerçekleştirilmiştir. Nitekim 6762 sayılı TTK'nın konişmentonun hukuki ilişkide esas alınabilirliğini düzenleyen 1110/1. maddesi ile 1118. maddesi uyarınca konişmentonun bu işlevinin ancak üçüncü kişiye devredilmesi durumunda emredici niteliği haiz olacağına hükmeden 1116/1-4. maddesi birlikte yorumlandığında, aynı zamanda taşıtan olan konişmento hamili için navlun sözleşmesi hükümlerine üstünlük tanındığı değerlendirilmektedir. 6102 sayılı TTK'da ise konişmentonun hukuki ilişkide esas alınabilirliğini düzenleyen 1237. maddesinin emrediciliğine ilişkin bir hüküm, emrediciliği düzenleyen ilgili 1243. madde metninde yer almamaktadır.

6762 sayılı TTK'ya göre çok daha güncel bir norm olan ve bu kanunu yürürlükten kaldıran 6102 sayılı TTK'nın konuya ilişkin bu yaklaşımının aksine, 6762 sayılı TTK'da benimsenen dolaylı çözümün de bir adım ötesine giderek açık bir hükümle konuyu netleştirmesi ve bu gibi durumlarda navlun sözleşmesinin esas alınacağını açık bir hükümle belirtmesinin amaca daha uygun bir çözüm olacağı düşünülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akıncı, Sami:** Deniz Hukuku Navlun Mukaveleleri, İstanbul 1968.
- Atamer, Kerim:** “Yeni Türk Hukuku Uyarınca Incorporation, FIOST ve Arbitration London Kayıtları ile Bazı Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi” (Deniz Hukuku Dergisi. 2011, S. 11(1–4), s. 241–342).
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm:** “Konişmentoya Bağlanan Eşya Üzerindeki Aynı Hakka Uygulanacak Hukukun Tespiti” (Ankara Barosu Dergisi. 2008, S. 66(2), s. 57–73).
- Bridge, Michael:** The International Sale of Goods, Law and Practice, Oxford 2007.
- Çağa, Tahir:** Deniz Ticaret Hukuku, Navlun Sözleşmeleri, İstanbul 1979.
- Çağa, Tahir ve Kender, Rayegan:** Deniz Ticareti Hukuku, Navlun Sözleşmesi, İstanbul 2004.
- Çetingil, Ergon / Kender, Rayegân / Ünan, Samim ve Yazıcıoğlu, Emine:** “TTK Tasarısı’nın Deniz Ticareti Başlıklı 5. Kitabında Yer Alan Hükümler Hakkında” (Deniz Hukuku Dergisi. 2006, S. Özel Sayı, s. 1 – 192).
- Damar, Duygu:** “Konişmentodan Çarter Partiye Yapılan Atıfla Tahkim Anlaşmasının Kurulması Meselesi ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’ndaki Hükümün Değerlendirilmesi” (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası. 2006, S. 2, s. 247–272).
- Ekşi, Nuray:** Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında "Incorporation" Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları, İstanbul 2010.
- İzveren, Adil / Franko, Nisim ve Çalık, Ahmet:** Deniz Ticaret Hukuku, Ankara 1994.
- Karan, Hakan:** Elektronik Konişmento, Ankara 2004.
- Kender, Rayegan / Çetingil, Ergon:** Deniz Ticareti Hukuku, Temel Bilgiler, İstanbul 2009.
- Kender, Rayegan / Çetingil, Ergon ve Yazıcıoğlu, Emine:** Deniz Ticareti Hukuku, Temel Bilgiler, İstanbul 2012.
- Kindred, Hugh M.:** “Modern Methods of Processing Overseas Trade” (Journal of World Trade. 1988, S. 22, s. 5-17).
- Kouladis, Nicholas:** Principles of Law Relating to International Trade, Londra 2006.
- Mitchell, Alan:** Bills of Lading: Law and Practice, Chapman and Hall, Londra 1982.

- Mo, John:** International Commercial Law, Melbourne 2003.
- Murray, Daniel E.:** “History and Development of the Bill of Lading” (University of Miami Law Rev. 1983, S. 37, s. 689 – 732).
- O’Sullivan, Janet:** “Place of Delivery in International Sales Contracts” (The Cambridge Law Journal. 2008, s. 244–246).
- Okay M., Sami:** Deniz Ticareti Hukuku II, İstanbul 1971.
- Öztaş, Fırat:** Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997.
- Schmitz, Torsten:** “The Bill of Lading as a Document of Title” (Journal of International Trade Law and Policy. 2011, S. 10(3), s. 255-280).
- Sözer, Bülent:** Deniz Ticareti Hukuku, Gemi – Donatan – Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku’nda Sorumluluk Rejimi, İstanbul 2012.
- Şanlı, Cemal:** “Konişmentonun Devri, Alacağın Temliki ve "Perdeyi Kaldırma Teorisi" Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu” (Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan. 2002. s. 773 – 791).
- Tekil, Fahiman:** Deniz Ticaret Hukuku, İstanbul 1998.
- Tekil, Fahiman:** Deniz Hukuku, İstanbul 2001.
- Tekil, Fahiman:** “Çarter Parti ve Konişmento İlişkileri” (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan. 2001, s. 781-789).
- Treitl, Guenter:** “Overseas Sales in General”, **Guest, Anthony** (edt): Benjamin’s Sale of Goods, (s. 1132 – 2014), Londra 2006.
- Türkel, Doğuş Taylan:** “Türk İspat Hukuku Açısından Konişmentonun Navlun Sözleşmesini İspat Fonksiyonu Üzerine Bazı Notlar” (Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender'e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı. 2007, s. 1102–1114).
- Tweeddale, Andrew ve Tweeddale, Keren:** “Incorporation and Arbitration Clauses Revisited” (2010. Arbitration, S. 4, s.656–660).
- Ülgener, Fehmi:** Çarter Sözleşmeleri, İstanbul 2000.
- Ülgener, Fehmi:** “Konişmento ve Navlun Sözleşmesindeki Tahkim / Yetki Klozlarının Uygulanması ile İlgili Sorunlar” (Deniz Hukuku Dergisi. 1999, S. 4(1–2), s. 60–81).
- Williams, Stasia M.:** “Something Old, Something New: The Bill of Lading in The Days of EDI” (Transnat’l L. & Contemp. Probs. 1991, S. 1, s. 555 – 563).
- Wit, R.D.:** Multimodal Transport, Londra 1995.

Yazıcıoğlu, Emine: “Uluslararası Deniz Taşımlarında Uygulanacak Kural Sorunu”(Deniz Hukuku Dergisi, Gündüz Aybay Anısına Armağan. 2002, S. 1–4, s. 45 vd).

Yeşilova, Ecehan: Konişmentonun İspat Kuvveti, İzmir 2006.

YARARLANILAN MAHKEME KARARLARI

İngiliz Temyiz Mahkemesi'nin [1912] A.C. 18, H.L. sayılı “Clement Horst Compay v. Biddell Brothers” kararı.

İngiliz Temyiz Mahkemesi'nin [2006] EWCA Civ 1750 sayılı “Scottish & Newcastle International Limited v. Othon Ghalanos Limited” kararı.

İngiliz Temyiz Mahkemesi'nin [1964] 1 All E.R. 230 sayılı “The Merak. T. B. & S. Batchelor & Co., Ltd. (Owners of Cargo on the Merak) v. Owners of S.S. Merak” kararı.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 12.11.1959 tarih E. 1959/2336 ve K. 1959/439 sayılı kararı.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 27.02.1997 tarih ve E. 1996/6876, K. 1997/0754 sayılı kararı.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 17.02.1997 tarih ve E. 1996/6876, K. 1997/754 sayılı kararı.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 01.07.2008 tarih ve E. 2007/1590, K. 2008/8780 sayılı kararı.

Yargıtay 11. HD 06.05.1999 tarih ve E. 1998/8975, K. 1999/3722 sayılı kararı.